

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Demokratik Cumhuriyetin İnşası Komisyonu Kurulması Hakkında Kanun Teklifi ve gerekçesi ilişikte sunulmuştur.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Fatma KURTULAN

HDP Grup Başkanvekili

Ayhan BİLGİN

HDP Grup Başkanvekili

GENEL GEREKÇE

Türkiye’de ilk somut hukuki ve siyasi belgesi 1921 Anayasası olmuştur. Çerçeve anayasa şeklinde ortaya çıkan 1921 Anayasası kendi döneminde, hem Türkiye içi mevcut dinamikleri, kimlikleri kapsama ve yönetime katmaktaki başarılı öngörüsü hem de küresel düzlemdeki normlar açısından iyice düşünülmüş bir çerçeve olması bakımlarından çağın ruhuna uygun bir Anayasa metni olarak tarihe not düşülmüştür. Her kimliğin kendi içerisindeki egemenlik haklarına saygı gösteren, tek etnik kimliğe dayalı milliyetçi ruhtan büyük ölçüde arındırılmış, ulus kavramının içeriğini bugünkünden çok daha geniş bir şekilde tanımlamış olma gibi niteliklere haiz 1921 Anayasası, 1924 tarihinde yürürlüğe konan anayasa ile reddi mirasa maruz bırakılmıştır.

1924 Anayasası, Osmanlı İmparatorluğu bakiyesinde bulunan çoğul anlayışları ve kimlikleri tek anlayışa ve entiteye indirme arayışındaki hukuki bir metin olması hasebiyle cumhuriyet için yanlış giden yüz yılın başlangıcı olma vasfını elde etmiştir. Siyasi-sosyal-hukuki anlamda tekçilik ve yönetim biçimi anlamında katı merkeziyetçilik esas hale gelmiş, egemenlik ile toplumsal kimliklerin çeşitliliği arasındaki gerilimlerin deyim yerindeyse zeminine dinamit bırakılmıştır. Egemen ile toplum arasındaki ilişki kimi zaman bir yasal değişiklikle yani 1930’larda örnek alınan Batılı ülke yasal mevzuatları gibi kimi zaman ise askeri darbelerle gerçekleştirilmeye çalışıldı. Bu ilişki süreçlerinin pratik motor gücü ve yelpazesi geniş bir ağı tekabül etmekteydi. Bu ağı konjonktürel olarak genişleyen yelpazesi, toplumsal yaşamda derin yaralar açmıştır.

1924 Anayasasının yürürlüğe girmesi, seri bir şekilde rızaya dayalı meşruiyet arayışlarından uzaklaşılması ve zor yöntemleri ile egemen-toplum ilişkisinde tahakküm kurma

ilişkinine dönüşmüştür. Egemenin zihinsel arka planı bu biçimde şekillenirken, toplumsal ve siyasal yaşama yansıyan acı, kan ve gözyaşı olmuştur. Ağrı, Zilan, Şeyh Sait, Dersim katliamları ile 1960-1971-1980- 28 Şubat- 27 Mayıs e-muhtıra gibi Askeri darbeleri bu zihinsel arka planının gerçek hayata yansımaları olmuştur.

Türkiye’de siyasi tarihin bir ucu askeri darbeler ile idama götürülen Başbakan deneyimine, diğer ucu ise sivil-savunmasız insanların tanklarla ve savaş uçakları ile öldürülmesine gider. Aynı şekilde bir köşe taşı otelde linç grupları tarafından yakılmak iken, diğer köşe taşı barış istediği için Ankara’nın göbeğinde katledilme dehşeti ile karşı karşıya kalmaktır.

Her bir açıdan demokrasi sorununa çıkan bu deneyimlerle şekillenen Türkiye’deki egemen akla karşı demokrasi arayışı her dönem sürmüştür. Gücün paylaşımının birlikte yaşamı güçlendireceğini ifade eden mücadele deneyimi, yeter artık söz milletin diyen deneyim, yaşasın Türk ve Kürt halklarının kardeşliği diyen deneyim, demokratik özerklik ve özgürlükçü demokrasi talep ediyoruz diyen deneyimler, yani bir bütün olarak Türkiye’de egemenin kendi zihinsel yapısını ve halklarla olan ilişkisini merkezine alan sorunlara karşı demokrasi vurgulu arayışlar her daim var olmuştur, var olmaya da devam etmektedir.

Kimlik, sınıf, ekoloji ekseninde gelişen mücadelelerin son dönemde tanıklık ettiği güçlü mücadele deneyimleri vardır. Gezi Direnişi, son dönem Kürtlerin eşitlik ve demokrasi talebi, ekoloji direnişleri bunlardan bazılarıdır.

Tüm bu direnişlerin ortasında, 2012 yılının sonlarında başlayan Çözüm Süreci ile birlikte Türkiye’de toplumsal barışın gerçekleşmesine dair farklı toplumsal kesimlerden doğru büyük destek ve umut yükselmiştir. Çözüm Süreci Kürt Sorununun demokratik müzakere yöntemlerine bağlı çözümüne ve Türkiye’de özgürlüklerin artırılması ile demokratikleşmenin sağlanması yoluyla kimlik, sınıf, ekoloji ekseni sorunların çözümü gibi iki ana eksene sahipti. Çözüm Süreci kapsamında yapılan tüm çalışmalar bu iki eksen üzerinde bulunan sorunların siyasi, sosyal ve ekonomik çözümlerine yoğunlaşmış durumdaydı. Nitekim bir yandan söz konusu dönemde kamuoyu araştırmaları Çözüm Süreci’ne desteğin yüzde doksanlar oranında olduğunu işaretlerken diğer yandan ise Dolmabahçe Mutabakatı ile Çözüm Süreci’nin çözmeyi hedeflediği eksenlere karşı bir reçete ortaya çıkmıştır. Dolmabahçe Mutabakatında bulunan çözüm önerileri ile toplumdaki umut da destek de en üst düzeye çıkmıştır. Çünkü Çözüm Süreci’ne dair az da olsa bulunan kaygıların tamamen giderildiği bir yol haritası açığa çıkarılmıştır.

5 Nisan 2015 tarihi Türkiye’deki demokrasi arayışları ve Dolmabahçe Mutabakatı ile geline nokta için bir milat olmuştur. 5 Nisan öncesinde Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın Dolmabahçe Mutabakatına yönelik reddinin hazırladığı zemin ile birlikte bu tarihte İmralı Adasında bulunan Sayın Abdullah Öcalan ile İmralı Heyetimiz arasındaki son görüşme gerçekleşmiştir. Bu görüşme sonrası hem tarafların karşılıklı ortaklaştığı gereklilikler yerine getirilmemiş hem de Sayın Öcalan ile bir daha bugüne kadar görüşme gerçekleştirilememiştir.

5 Nisan’da siyasi karar vericiler tarafından startı verilen ve çatışmayı esas alan siyasi iklimde, 7 Haziran Genel Seçimlerine kadar partimize yönelik yüzlerce linç girişiminde bulunulmuş, Diyarbakır mitingimiz bombalanmış, il ve ilçe binalarımıza bombalı, silahlı, taşlı saldırılar gerçekleştirilmiş, parti çalışmalarımız engellenmiştir. Tüm bu baskılara rağmen 7 Haziran seçim sonuçlarında açığa çıkan tablo, demokratik siyasi çözümün fotoğrafının halklarımız tarafından çekilmesi idi.

7 Haziran seçim sonuçları halklarımızın otoriter demokrasiden özgürlükçü ve eşitlikçi demokrasiye geçiş, tekçi Cumhuriyetin yerine Demokratik Cumhuriyet’in ikamesine dönük iki net mesaj içermekteydi. Fakat Türkiye’de özellikle iktidardan düşmüş olan AKP’nin halk iradesini ret eden hamleleri ile bu şans kaçırıldı. 7 Haziran’dan sonra ise sokağa çıkma yasakları ile abluka süreçleri işletilmiştir. Toplumsal belleğe yüzlerce yıl etki edecek yaşantılar kayda geçirilmiştir. Toplumsal gerilimler ve ayrışma had safhaya ulaşmıştır. Yine bu dönem Türkiye’de büyük bir şiddet dönemi olarak tarihe not düşülmüştür.

TBMM iradesi siyasal iklimde tüm muhalefetimize rağmen toplumda ve kamuda gelişmekte olan krizi besleyecek hukuksuz ve anti demokratik düzenlemeleri hayata geçirmiştir. Halkın oylarıyla seçilmiş milletvekillerine yönelik dokunulmazlıkların kaldırılması demokrasiye olan inancı azaltmış, demokrasi karşıtı güçleri motive etmiştir. Yine seçilmişlerden alınan dokunulmazlık askerlere verilerek olası bir askeri kalkışmanın zemini hazırlanmış ve bu zemin demokrasi karşıtı güçleri cesaretlendirmiştir.

Demokratikleşme süreçlerinin heba edildiği her pratikte demokrasinin karşıtı olan darbenin bir mekanik şeklinde işlediği uyarıları gerek tarafımızdan gerekse de barış ve demokrasi çevrelerinden doğru yüksek sesle dillendirilmiştir. Darbe mekaniğinin işlememesi için daha fazla demokrasi, daha fazla özgürlük şiarını ülkede hâkim kılmak için siyasi çalışmalarımızı gerçekleştirmiştik. Bu uyarılarımızın ve önerilerimizin dikkate alınmaması durumunda darbe mekaniğinin işleyeceği uyarımız ne yazık ki 15 Temmuz 2016 tarihi itibarıyla gerçekleşmiştir.

15 Temmuz akşamı saat on sularında gerçekleşen darbe girişimi sonrası darbe mekaniğinin panzehri olan “daha fazla demokrasi, daha fazla özgürlük” şiarı yerine siyasi iktidar, 20 Temmuz 2016 tarihinde OHAL ilan ederek kendisine muhalif olan tüm toplumsal kesimleri hedef haline getirmiştir. Bu süreçte yüz elli bine yakın kişi kamudan ihraç edilmiş, yüzlerce kurum ve kuruluşa el konulmuş, belediyelere kayyum atanmış, milletvekilleri tutuklanmıştır. Aynı zaman zarfında 16 Nisan referandumu şaibeli şekilde geçirilmiş, 24 Haziran seçimleri demokrasinin tabutuna son çivi çakılmak üzere gerçekleştirilmiştir.

Toplumsal muhalefetin bir bütün olarak bastırılması amacıyla ceza yasası, siyasi iktidar ajandasının yemin metni olarak çalıştırılmış, yargı bağımsızlığı ve kuvvetler ayrımı yok edilmiştir. Siyasal ve sosyal alanda totaliter anlayışa doğru yol alınmasına paralel olarak ülkedeki hemen her alanda büyük krizler yaşanmaktadır.

Ülke ekonomisi güvensizlik, tek elde toplanan karar alma süreçleri, demokrasi ve hukuk yokluğu gibi çok sayıda sebepten ötürü dip bir krizin içerisine girmiştir. Aynı şekilde siyasal alanın büyük ayrışmasının de etkisi ile ülkedeki kimlikler ve toplumsal aidiyet grupları arasındaki kutuplaşma tarihin en yüksek düzeylerine ulaşmıştır.

Nihayetinde, 2015’te Çözüm Sürecinin ret edilmesi ile başlayan, 7 Haziran 2015 seçimleri sonrası siyasetin iptal edilmek istenmesi ile hızlanan süreç geldiğimiz noktada Türkiye’yi çoklu krizler girdabına sokmuştur.

Bu kapsamda, darbe girişimi ve sonrasında yaşanan otoriterleşme süreci iktisadi, siyasi ve sosyal krizlerin aşılması ancak demokrasinin güçlendirilmesi ile mümkündür. Çünkü bu krizlerin kökeninde demokrasinin yokluğu büyük rol oynamış ve özgürlükler ile eşitliğin bugüne kadar tahkim edilmemesi ana faktörler olmuştur.

Şüphesiz ki, söz konusu krizin tarihsel, siyasal, sosyolojik, iktisadi boyutları olmakla birlikte bu krizin ileriye dönük fırsatlar yarattığını söylemek de mümkündür. Şöyle ki; hâlihazırda içinde bulunduğumuz krizlere yönelik dar çıkar grubu esas alınmaksızın ve iktidarı tek elde toplamak isteyen totaliter yönelimler gerçekleşmeksizin ortak akılla ve evrensel değerleri temel alan paydalarda buluşarak hem yeni bir kurucu irade olarak Anayasa yazılabilir hem de Türkiye’de kimlik, sınıf, ekoloji ekseninde eşitlikçi, özgürlükçü ve demokratik bir yaşam hüküm sürebilir.

İşbu kanunun amacı, tarihsel çözümlemeler ve sosyolojik analizlerden yol çıkarak günümüzdeki darbe mekaniklerini ve devlet krizini tanımlamak üzerinden Demokratik Cumhuriyet’in inşasına yönelik Parlamento çatısı altında etkin çalışma gerçekleştirmektir. Bu kapsamda **“Demokratik Cumhuriyetin İnşası Komisyonu Kurulması Hakkında Kanun Teklifi”** hazırlanmıştır.

DEMOKRATİK CUMHURİYETİN İNŞASI KOMİSYONU KURULMASI HAKKINDA KANUN TEKLİFİ

Amaç ve Kapsam

MADDE 1- Bu Kanunun amacı; ülkemizin içerisinde bulunduğu devlet krizini demokrasi, eşitlik, evrensel hakları ve hürriyetler ile özgürlükler lehinde olmak üzere tüm siyasal, sosyal ve üretici güçlerin etkin katılımı ile çözüme uğratmak ve bu çözüm için yasal raporlamalar ve öneriler sunmak, toplum ve devlet ikiliğini bir birliktelik yaratacak şekilde düzenlemek, bu durumlara uygun olarak yasa tasarısı ve tekliflerini görüşmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde, Demokratik Cumhuriyetin İnşası Komisyonunun kuruluş, görev, yetki, çalışma usul ve esaslarını düzenlemektir.

Komisyonun Kuruluşu

MADDE 2- (1) Üye Sayısı, TBMM'de grubu bulunan Siyasi Parti Gruplarından dörder üyeden ve Bağımsız Milletvekillerinden toplam iki üyeden oluşur.

(2) Komisyon Başkanlık Divanı; Komisyon üyelerinin kendi aralarından seçeceği bir başkan, iki başkanvekili, bir sözcü ve bir kâtipten oluşur. Bu seçim, üye tam sayısının salt çoğunluğuyla toplanan Komisyonun, toplantıya katılanlarının salt çoğunluğunun gizli oyuyla yapılır. Komisyon başkanı ve iki başkanvekili farklı siyasi partilere mensup olmak durumundadır. Komisyon sözcüsü ve kâtip aynı siyasi partiye mensup olanlardan seçilemez. Komisyon Divan Başkanlığı seçimleri her altı ayda bir yenilenir.

(3) Komisyonda salt çoğunluğun oyu ile; ülke genelinde en az 20 ilde örgütlü olan ve insan hakları alanında çalışmalarda bulunan sivil toplum kuruluşları temsilcileri, akademisyenler ve uzmanlar arasından her komisyon üyesinin önereceği bir kişi görevlendirilir.

(4) Komisyon; yapılan çalışmalarda danışmak ve hizmet almak üzere alanında uzman ve akademisyen kişiler arasından her komisyon üyesinin seçeceği üç kişiden oluşan bir **Akil İnsanlar Danışma Grubu** kurar.

Komisyonun Görevleri

MADDE 3- (1) Demokratik Cumhuriyetin İnşası Komisyonunun görevleri şunlardır:

- a) Türkiye siyasi ve sosyal tarihi boyunca meydana gelen şiddet fiillerinin, sivil veya askeri darbelerin ve darbe girişimlerinin güncel tespitini yaparak günümüzü de kapsayacak şekilde geleceğe yönelik tam demokratik, özgürleştirici, eşitlikçi bir anlayış ortaya koymak.

- b) Demokratikleşme, Özgürlük ve Eşitlikleri sağlama noktasında atılan adımları kamuyla paylaşmak, materyaller yayınlamak, raporlar hazırlamak.
- c) Türkiye devletinin ve toplumunun tam demokrasi, daha fazla özgürlük ve eşitlik içerisinde yaşaması için yasal düzenlemeler önermek.
- d) Türkiye Büyük Millet Meclisi komisyonlarının ve Başkanlık Divanı'nın ileteceği kanun tasarı ve teklifleri hakkında raporlama yapmak ve bunları tali ya da esastan görüşmek.
- e) Tarihselliği olan sosyal, ekonomik ve siyasi içerikli olgu veya problemlerin çözümünde ve özgür, demokratik, eşitlikçi toplum ve devlet yapılarının oluşturulmasına yönelik atılacak adımlarda aktif rol almak, Türkiye'de yaşanan çatışmalı sürecin siyasi-demokratik müzakere anlayışına yerini bırakması için yasal çalışmaları yapmak, demokratik siyasetin önündeki tikanlıkların kaldırılması ile beraber silaha dayalı çözüm arayışlarının tamamen devre dışı bırakılması için çalışmalar yapmak, bunun için silah elinde bulunduran tarafların can kaybına yol açmayacak şekilde silahlı çatışmaların sonlandırılmasına yardımcı olmak, süreç içinde çatışma alanlarının boşaltılmasından doğacak sorunların önüne geçmek, silahların yeniden devreye girmeyeceği kalıcı bir barışın sağlanması için çalışmalar yapmak, silahların devre dışı bırakılması ile doğacak boşluğu doldurmak, çatışma bölgelerinden göç edenlerin geri dönüşünün adil bir şekilde sağlanmasına yardımcı olmak, çatışmalı ortamdan olumsuz şekilde etkilenen toplum üyelerine her türlü yardımı yapmak.

Komisyonun Yetkileri

MADDE 4- (1) Demokratik Cumhuriyetin İnşası Komisyonu; görevleri ile ilgili olarak Bakanlıklarla genel ve özel bütçeli dairelerden, tüm özel ve kamu arşivlerinden, mahalli idarelerden, muhtarlıklardan, üniversitelerden, diğer kamu kurum ve kuruluşlarından, diğer özel kuruluşlardan bilgi istemek, buralarda izne tabi olmaksızın inceleme yapmak, ilgilileri veya gerek duyduğu şahısları çağırarak bilgi almak yetkisine sahiptir.

(2) Komisyon görev alanıyla ilgili faaliyet gösteren kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler, sivil toplum örgütleri ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının çalışmalarından yararlanabilir.

(3) Tanımlanan bu görev kapsamında hem bireysel hem de topluluk olarak başvuruları incelemek.

(4) Komisyon gerekli gördüğünde uygun bulacağı ulusal veya uluslararası sivil toplum örgütleri ve insan hakları kurumları ile birlikte çalışabilir, uzmanların bilgisine başvurabilir, Ankara dışında da çalışabilir.

(5) Komisyon, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde esas ve/veya tali komisyon olarak görev yapar.

Komisyunun Çalışma Usul ve Esasları

MADDE- 5 (1) Demokratik Cumhuriyetin İnşası Komisyonu çalışmalarını bir rapor halinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunar.

(2) Demokratik Cumhuriyetin İnşası Komisyonunun çalışma süresi iki yıldır. Süresi içerisinde çalışmalarını tamamlayamayan komisyon, çalışma süresini kendi kararı ile iki yıla kadar uzatabilir.

(3) Komisyonda siyasi parti gruplarının önerileri üzerine görevlendirilen sivil toplum kuruluşları temsilcileri, akademisyenler ve uzmanların çalışmalara ilişkin düşünce ve önerileri komisyon tarafından rapor yazım sürecinde dikkate alınır.

(4) Komisyondan çıkan kanun teklif ve tasarıları TBMM Genel Kurul gündemine en geç 30 gün içerisinde alınır.

(5) Komisyon'un hazırladığı raporlar, Genel Kurul gündemine alınır ve en geç 30 gün içinde üzerinde genel görüşme açılır.

(6) Komisyon gündemi, komisyon toplantısına katılan üyelerin salt çoğunluğu ile belirlenir.

(7) Komisyon raporları, Başbakanlık ve ilgili Bakanlıklara Başkanlıkça gönderilir.

(8) Komisyon, çalışmaları esnasında veya çalışmalarını tamamladıktan sonra, suç oluştuğuna kanaat getirdiği hallerde inceleme konusunun sorumluları hakkında genel hükümlere göre kovuşturma veya yasal işlem yapılabilmesi için, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı aracılığıyla ilgili mercie bildirimde bulunur.

(9) Komisyon incelemelerini alt komisyonlar kurmak suretiyle de yapabilir.

(10) Komisyon çalışmaları ile ilgili olarak, yurt içi ve yurt dışı görevlendirmelere ait giderler, Komisyon kararı ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanının onayı ile 6245 Sayılı Harcırah Kanunu hükümlerine göre Türkiye Büyük Millet Meclisi bütçesinden karşılanır. Bu kanunla belirtilen **Akil İnsanlar Danışma Grubu**'nda çalışanlardan kamu görevlisi olmayanlara aylık (100.000) gösterge rakamı ile memur aylık katsayısı çarpımı suretiyle belirlenecek tutarı geçmeyecek şekilde TBMM Başkanlık Divanı'na belirlenecek miktarda ödeme yapılır. Bu tutarları geçmemek üzere toplantı başına huzur hakkı olarak da ödeme yapmaya Başkanlık Divanı yetkilidir.

Uygulanacak İktüzük

MADDE 6- (1) Demokratikleşme, Özgürlükler ve Eşitlik çalışmalarında, bu Kanunda düzenleme olmayan hallerde Türkiye Büyük Millet Meclisi İktüzüğü hükümleri uygulanır.

Özel Hükümler

MADDE 7- (1) TBMM’de Grubu bulunan Siyasi Partilerden ve/veya Bağımsız Milletvekillerinden herhangi biri ya da daha fazlası komisyona kendi ya da parti grubunun kararı ile katılmazsa, söz konusu üyelik düşer.

(2) Akil İnsanlar Danışma Grubunda herhangi bir nedenden ötürü toplam danışma grubu üye sayısına ulaşamazsa, boş kalan üyelik düşer.

Yürürlük

MADDE 8- (1) Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

MADDE 9- (1) Bu Kanun hükümlerini Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı ve Cumhurbaşkanı yürütür.

MADDE GEREKÇELERİ

MADDE 1- Bu madde ile Kanunun amacı belirlenmiştir.

MADDE 2- Bu madde ile Komisyonun kuruluşu ve işleyişi belirlenmiştir.

MADDE 3- Bu madde ile Komisyonun görevleri tanımlanmıştır.

MADDE 4- Bu madde ile komisyonun yetkisi belirlenmiştir.

MADDE 5- Bu madde ile komisyonun çalışma usul ve esasları belirlenmiştir.

MADDE 6- Bu madde ile uygulanacak İç Tüzük saptanmıştır.

MADDE 7- Özel hükümler tanımlanmıştır.

MADDE 8- Yürürlük maddesidir.

MADDE 9- Yürütme maddesidir.